

ἄσμα, ἀφηγούμενον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τελεσθὲν θαῦμα καὶ περιγράφον τί εἶδε ὁ Λάζαρος εἰς τὸν κάτω κόσμον· πού ἐπῆρε·—ἐκ τῆς συνηθείας ταύτης ἐπήγαγε καὶ ἡ παροιμία: Ποτέ του αὐτοῦ δὲν ἔδωσε, οὔτε τ' ἄριστο Λαζάρου, ἐπὶ τῶν ὑπερβαλλόντων φειδωλευομένων ἀναφερομένη·—ἐν δὲ τῇ Δύσει παραπλήσιόν τι ἐπεκράτει ἔθιμον κατὰ τὸ μέσον τῆς τεσσαρακοστῆς· κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων, κρατῶντες κάνιστρον καὶ φέροντες σημαίας καὶ κώδωνας περιήρχοντο ἀνά τὰς οἰκίας ἄδοντες, ἀφ' οὗ πρότερον ἰστάμενοι πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἔψαλλον ὕμνους· ἐλάμβανον δὲ πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν εὐλαβῶν αὐτῶν ἄσμάτων ὠά. Τὴν συνήθειαν ταύτην περιγράφει χειρόγραφόν τι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Δουκαγκίου ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ Γλωσσαρίῳ τῆς παρηκμακίας λατινικῆς· προσθέτει δὲ τὸ χειρόγραφον ὅτι ταῦτα ἔπαλαι ἐτελοῦντο. Αἱ τοιαῦται συνήθειαι δὲ εἶναι βεβαίως ἄσχετοι πρὸς τὴν διανομὴν τῶν ὠῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἀλλ' ὑποδεικνύουσι πόθεν προήλθε καὶ πῶς ἀνεπτύχθη βαθμηδὸν τὸ ἔθιμον τοῦτο.

Ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' ἔτι, συνεθίζετο μετὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα νὰ προσφέρῃ ὁ μονάρχης ὡς δῶρον εἰς τοὺς αὐλικούς αὐτοῦ ὠά ἐπίχρσα, ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένα. Νῦν δὲ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλοῦ τῆς Εὐρώπης δωροῦνται κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα πρὸς ἀλλήλους ὠά τεχνητὰ διαφόρου μεγέθους καὶ ποικίλων χρωμάτων, περικλείοντα πολύτιμα ἀντικείμενα. Ἀλλὰ τὴν συνήθειαν ταύτην δὲν ἐνεκολλώθημεν ἔτι ἐν Ἑλλάδι, ὑπεραρχούμενοι ἴσως εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς μεταφυτευθεῖσαν ἐτέραν ἐπίσης πολυδάπανον τῶν ἐπινομιδῶν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους.

N. Γ. II.

ΩΜΟΠΛΑΤΟΣΚΟΠΙΑ

Ἐκ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πάσχα διετηρήθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡ θυσία τοῦ ἀμνοῦ, θεωρουμένη ἀπαραιτήτων τῆς ἑορτῆς συμπλήρωμα. Ἀντικατέστησαν δὲ τὰς συνοδουούσας τὴν θυσίαν ταύτην ἱεροτελεστίας, ἀς ὁ νόμος τῶν Ἑβραίων ὀρίζει, παρὰ μὲν τοῖς καθολικοῖς χριστιανοῖς κατὰ τὸν μεσαίωνα εὐλογία τοῦ ἀμνοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης, παρ' ἡμῖν δὲ ἀπλὴ εὐχὴ, δι' ἧς ὁ ἱερεὺς ἐπεκαλεῖτο ν' ἀγιάσῃ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἠγίασε τὸν ἀμνὸν ὃν προσήγαγεν αὐτῷ ὁ πιστὸς Ἀβραάμ, καὶ τὸν ἀμνὸν, ὃν περ' Ἀβελ προσήνεγκεν αὐτῷ εἰς ὀλοκάρπωσιν. Ἐνεκὰ τούτου ὁ ἀμνὸς τοῦ Πάσχα νομίζεται ὅτι κέκτηται ἐξαιρετικὰς τινὰς ιδιότητας,

καὶ ὅτι ἡ ὠμοπλάτη αὐτοῦ προαγγέλλει ἀσφαλῶς τὸ μέλλον εἰς τοὺς ἐννοοῦντας τὰ ἐπὶ ταύτης μυστηριώδη σημεῖα. Τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀποδίδει ὁ λαὸς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου θυόμενον ἀμνὸν, οὗ ἡ ὠμοπλάτη περιέχει ἐπίσης ἀλαθήτους προφητείας. Ἐν γένει δὲ παντὸς ἀρνίου ἡ ὠμοπλάτη, ὅταν ὀλοκλήρον παρατεθῇ ὀπτὸν ἐν συμποσίῳ, θεωρεῖται ὡς χρηστήριον, οὐχὶ μὲν τοσοῦτω βέβαιον καὶ σαφές ὡς αἱ ὠμοπλάται τῶν ἀμνῶν τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πάντοτε ὅμως μετὰ περιεργείας καὶ πίστεως ἐξεταζόμενον.

Ἡ ὠμοπλάτη, κατὰ τὸ ἀρματολικὸν ἔθιμον, ἀνῆκε δικαιοματικῶς εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις διὰ ταύτης προσεπάθει νὰ προΐδῃ τὴν τύχην τῶν ὑπ' αὐτὸν πολεμιστῶν. Ἐν δὲ τοῖς κοινοῖς συμποσίοις ἀνήκει εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, ὅστις πρώτιστον μέλημα αὐτοῦ θεωρεῖ νὰ ἐξετάσῃ αὐτὴν ἐπισταμένως, ὅπως ἐξαγάγῃ προγνωστικὰ τοῦ μέλλοντος ἰδίως μὲν τῆς οἰκογενείας του, γενικῶς δὲ ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους.

Ἡ θαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἐρριζωμένη πεποιθήσις εἰς τὴν τοιαύτην μαντείαν, οὐχὶ σμικρὰν ἐπήρειαν ἔσχεν ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν τινῶν γεγονότων ἔτι. Ὡς οἱ ἀρχαῖοι πρὸ πάσης σπουδαίας αὐτῶν πράξεως ἐξήταζον τῶν ἱσραελίων τὰ σπλάγχνα, καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν διερρῦμιζον κατὰ τὰς ἀποφάνσεις τῶν ἱεροσκοπῶν, ὁμοίως καὶ οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ πρὸ τῶν συμπλοκῶν αὐτῶν μὲ τουρκικά ἀποσπάσματα τὴν ὠμοπλάτην συνθεύοντο, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀρρομένη μαντεία συνθεύστατα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ὀπλωντων. «Πολλάκις ὠφέλησεν ἡ πρόληψις αὕτη χωρὶς ἐλπίδα, πολλάκις ἔβλαψε χωρὶς λόγον, λέγει ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἐν τῷ περὶ Φιλικῆς Ἐταιρίας συγγράμματί του. Στρατὸς ὀλίγος καὶ διακινδυνεύων ἐμψυχώθη αἰφνιδίως διὰ τῆς αἰσίας ἐξηγήσεως τῶν σημείωντης καὶ ἐκέρδησε νίκην ἀβεβαίαν» καὶ ἐξ ἐναντίας στρατὸς πολυάριθμος καὶ ἔχων ὑγιᾶς τὸ ἠθικόν του, ἐδειλίασε διὰ τὴν ἀποφράδα πρόγνωσίν των καὶ ἐνικήθη, στερηθεὶς τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν τόλμην του. Ὑπήρξαμεν ἐκ περιστάσεως αὐτόπται ὄλων τούτων. Ἐντεῦθεν ἡ καλὴ ἢ κακὴ ἔκβασις μιᾶς μάχης ἐκρέματο ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν μάντευσιν τῆς πλάτης, καὶ μάλιστα ἀνῆθελε τύχη γέρον ὁ τοιοῦτος μάντις. Αἱ συμπώσεις, ἠνωμένοι μὲ τὰς κινδυνώδεις προλήψεις τῆς ἀμαθείας, ἐμελλον νὰ δώσωσι καὶ εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ζῴου ἐπήρειαν θεῖαν. Ἐνθυμούμεθα ὁποῖαν ἄφησε τῷ 1826 ἱστορικῆν ἐποχὴν εἰς τὸ Ναύπλιον μία φερομένη ἀπὸ τὸν Πανούτσον Νοταρᾶν πλάτη. Αἱ περὶ τῶν τοιούτων ἀποδοκιμασίαι τῆς θρησκείας μας δὲν ἴσχυσαν οὐδ' εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν ἱερῶν γραφῶν γέροντος. Τὸ φύσει μᾶλλον ἄκακον ζῶον τῆς γῆς καθίσταται παραδόξως, καὶ ἄπνουν μᾶ-

λιστα, τὸ ὑποκείμενον ἀπεχθείας καὶ λύπης εἰς τὴν ζῶνῃ τῆς τοιαύτης διαγνωστικῆς.»

Λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ εἶδους τούτου τῆς μαντικῆς δὲν εἰξεύρομεν, εἶναι δὲ δυσχερέστατον γὰρ συλλεθῶσι τοιαῦται, διότι οἱ τὰ ἀπόρητα αὐτῆς ἐπιστάμενοι γέροντες φεῖδονται δυστυχῶς ἐξηγήσεων, καὶ, ἀπορρίπτοντες πολλάκις ἀδράς ἀμοιβάς, ἀρνοῦνται ν' ἀποκαλύψωσι τὰ μυστήρια τῆς προπατορικῆς ἐπιστήμης. Κοινῶς γνωστὴ ὅμως εἶναι ἡ σημασία τῶν κοιλωμάτων εἰκονιζόντων μνήματα, ἥτοι θανάτους οἰκείων ἢ φίλων, στενωτέρων καὶ προσφιλεστέρων καθ' ὅσον τὰ κοιλώματα πλησιάζουσι πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄστου· αἱ σκιαὶ πρὸς τούτοις προμηνύουσι πένθος, αἱ δὲ ἐρυθρωπαὶ γραμμαὶ αἵματοχυσίας· κατ' ἀναλογίαν δὲ κρῖνουσι καὶ περὶ τῶν ἄλλων σημείων· τὸ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄστου τέλος ἐξαρθρώμενον νεῦρον ἀπεικονίζει τὸ θαλάντιον τοῦ οἰκοδεσπότου, παραγγέλλον πλοῦτον μὲν ἐὰν τύχη χονδρὸν, πενίαν δὲ καὶ ἀθλιότητα ἰσχυρόν.

Ὡς τινες παρετήρησαν, ἡ ὠμοπλατοσκοπία εἶναι λείψανον τῆς ἱεροσκοπίας τῶν ἀρχαίων· ἀλλὰ πρὸς ταύτην σχέσιν μᾶλλον εἶχεν ἡ συνήθεια τοῦ ἐξετάζειν ἐκτὸς τῆς ὠμοπλάτης τὸ ἦπαρ, τὸν σπλῆνα, τὰ ἔγκατα τοῦ ἀμνοῦ, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης συνηθείας ἐν Ἀρκαδίᾳ μαρτυρίαν τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπισκεφθέντος τὴν Ἑλλάδα Γερμανοῦ Βαρθόλδου. Εἶναι ἀληθές ὅτι παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γίνεται μνεῖα τῆς ὠμοπλατοσκοπίας· ἀλλὰ δὲν εἶναι νομίζομεν τοῦτο ἐπαρκές διδόμενον, ὅπως ἀρνηθῶμεν τὴν ἀρχαιότητα τῆς προλήψεως ταύτης· ἡ παρὰ Βυζαντινοῖς μάλιστα γνώσις αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον. Ὁ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ζήσας πολυγραφώτατος, ὡς ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀπεκαλεῖτο, Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς, ἔγραψεν ἰδιαιτέραν πραγματείαν *Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας*, ἐν ἧ ἀριθίως καταφαίνεται ἡ ταυτότης τῶν παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς ἀρχαίοις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου δοξασίων. Ἡ περιεργότατη αὕτη πραγματεία εὐρίσκεται χειρόγραφος ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ τῆς Βιέννης βιβλιοθήκῃ, παραθέντων δὲ ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα μέρη αὐτῆς ἐξ ἀκριβοῦς ἀντιγράφου ὅπερ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης ἐκεῖνης ἐπρομηθεύθημεν.

Τὸ χρηστήριον τῆς ὠμοπλατοσκοπίας ὁ Ψελλὸς ἀποκαλεῖ «ἑάρβαρον καὶ ἀλλόκοτον», ἔχον ὅμως «ὡς τοῖς χρωμένους δοκεῖ, μελλόντων προαναφώνησιν.» Οἱ δὲ τῆς ὠμοπλάτης μαντευόμενοι λαμβάνοντες ἐκ ποιίμνης πρόβατον ἢ ἄρνα «πρῶτον μὲν κατὰ νοῦν τιθέασιν ἢ καὶ τῇ γλώσσει» προφέρουσι περὶ οὗ ἂν μαθεῖν βούλοιντο», εἶτα δὲ σφάζαντες τὸ ζῶον ὀπτῶσι τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἀπογυμνοῦντες τῶν σαρκῶν «ἐντεῦθεν τὰς» σημειώσεις τῆς τῶν ἐρωτημάτων ἐκβάσεως ἔ-

χουσιν.» Ἡ ἐξηγήσις δὲ τῶν σημείων τῆς ὠμοπλάτης καὶ τὰ ἐκ ταύτης μαντεύματα εἰσὶν ἀπαρτάλκτως ὅμοια πρὸς τὰ νῦν παρ' ἡμῶν πιστευόμενα, ἅτινα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω· «Ζωῆς» μὲν ὡς καὶ θανάτου κρίσιν ἐν τῇ ἐξοχῇ τῆς ῥάχως ἔχουσι· καὶ, εἰ μὲν αὕτη ἐκατέρωθεν ἐστὶ λεπτή καὶ καθαρὰ, ζωῆς ἐντεῦθεν λαμβάνουσι σύμβολα· εἰ δὲ συγκεχυμένη, θανάτου τεκμήρια. . . . εἰ δὲ περὶ πολέμου τις ἐρωτῶν, κεί μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ ὠμοπλάτου ἐρυθρὸν φανείη νεφέλιον, ἢ ἐν θάτέρῳ μέρει γραμμὴ ἐπιμήκης καὶ μέλαινα, ἀνελε ὅτι μέγας ἔσται πόλεμος· εἰ δὲ ἄμφω τὰ μέρη κατὰ φύσιν ἴδοις λευκά, εἰρήνην μέλλουσαν χρηστηρίαζε· καὶ καθάπαξ ἐν πάσαις ταῖς ἐρωτήσεσι τὰ μὲν ἐρυθρότερα καὶ μελάντερα καὶ συγκεχυμένα, τῆς χειρόνος συντυχίας εἰσὶ· τὰ δ' ἐναντία τούτων, τῆς κρείττονος.»

Ἡ ὠμοπλατοσκοπία ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Οὐννοῖς, τὰ δὲ ἄγρια στίφη τοῦ Ἀττίλα εἰς τὴν μαντείαν ταύτην προσέτρεχον ὅπως μάθωσι τὴν τύχην τῶν ὀπλων των. Ἀνευρίσκομεν προσέτι αὐτὴν εἰς τὰς νομαδικὰς φυλάς τῶν Καλμουύκων, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Γερμανοῖς καὶ τοῖς Σκώττοις. Ἡ ὑπάρξις τῆς αὐτῆς δοξασίας, παρὰ λαοῖς ἀνομοίοις ὅλως τὴν καταγωγὴν, τὰς παραδόσεις καὶ τὸν ἐν γένει βίον, εἶναι ὁμολογουμένως ἀρκοῦντως παράδοξος καὶ ἀνεξήγητος, ὅταν δὲν παραδεχθῶμεν ὅτι ὄφειλεται εἰς ἀπλήν σύμπτωσιν.

N. Γ. Π.

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

Τὰ πορίσματα τῶν παρητηρήσεων τοῦ λαοῦ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τῆς ἐπὶ τῆς γεωργίας ἐπιδράσεως αὐτῆς κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ὥρας, συνοψίζονται ἐν ὀλίγαις παροιμίαις καὶ ἐν ἄπλοῖς ἐνοστίχοις παραγγέλμασιν, ἅτινα σχεδὸν πάντοτε ἀποδεικνύονται ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβέστατα, σπανιώτατα μόνον στηριζόμενα ἐπὶ προλήψεων ἢ πεπλανημένων δοξασίων. Τὰ παρὰ τῷ καθ' ἡμᾶς λαῷ ἐν χρήσει τοιαῦτα εὔρηται ἐγκατεσπαρμένα ἐν ταῖς κατὰ καιροῦς ἐκδοθείσαις διαφόροις συλλογαῖς παροιμιῶν, ὀλίγα δ' ἐξ αὐτῶν συνειλέγησαν ἰδιαιτέρως καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ πρὸ δεκαετηραετίας περίπου ἐκδιδομένῃ *Γεωργικῇ ἐφημερίδι* καὶ ἐν τῷ περὶ Γεωργίας τμήματι τῆς κατὰ τὸ 1864 ἐκδοθείσης *Στατιστικῆς τῆς Ἑλλάδος*, ἐξ ὧν μετετυπώθησαν καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι *Χρυσολίδι*. Πληρεστάτην ὅμως τούτων συλλογὴν ἐξέδω τῷ 1873 ἐν Σλέσβιχ μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ τῶν ἀναγκαίων